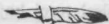

Po teh velikih svojih delih je šel končno Slomšek po plačilo k Bogu. Umril je dne 24. kimavca leta 1862. Slovenci so mu postavili v mariborski stolni cerkvi krasen spomenik, a najlepši, najtrajnejši spomenik — kakor sem že dejal v začetku teh vrstic — si je postavil Slomšek sam s svojimi spisi in s svojimi deli v hvaležnih srcih vseh Slovenk in Slovencev!

Slovanske pravljice.

Priobčuje *Nik. Vrhov.*

6. Trije kraljeviči.

(Češka.)

Neki kralj je imel tri sinove, ki so že vsi vrha dorasli. Nekoč je kralj hudo obolel. Star je bil, zato so se bali najhujšega. Noben ne umre rad, celo berač ne, nikar tisti, ki ima vsega v obilnosti. Na vso moč si je želel bolni kralj, da bi ozdravel. Iz daljnjih krajev so prihajali k njemu zdravniki, toda zmajevali so z glavami, ko so ga videli in zopet odhajali. Naposled pride h kralju starček in mu svetuje, naj si poišče čudotvornega ptiča — škoda, da sem pozabil, kako se je reklo tistemu ptiču — in ozdravel bo, kadar zasliši njegovo petje.

Takoj se ponudi najstarejši sin, da pojde iskat čudovitega ptiča. Oče je privolil. Veselilo ga je, da otroci skrbe zanj.

Najstarejši kraljevič si osedla konjiča in vzame s seboj dosti denarja. Šel je po svetu, ali za ptiča mu ni bilo mari. Komaj je bil preko meje domače dežele, krene v krčmo, je in pije, igra in zapravlja denar. V družbi razuzdanih veseljakov je popolnoma pozabil bolnega očeta.

»Sedaj pojdem jaz iskat ptiča. Dva ga bova lažje našla. Morda se namerim kje na starejšega brata, in potem greva skupno na lov«, se ponudi črez nekaj časa srednji sin, toda oče ga ni hotel pustiti.

»Enega sem že izgubil, in če bi še ti kod ponesrečil, bi ne mogel tega prebiti«, mu reče. Ko pa sin le še prosi, mu naposled dovoli.

Srednji kraljevič si osedla konjiča, vzame mnogo denarja in gre z doma; ali za ptiča se ni dosti brigal. Komaj je bil za mejo domače dežele, stopi v krčmo. Tamkaj najde starejšega brata, ki so mu že pohajali denarji. Oba sta ostala v gostilnici, jedla in pila, igrala in zapravljala na vso moč. V veselicah je pozabil tudi srednji kraljevič bolnega očeta.

»Brata sta šla in se ne vrneta. Oče, sedaj je vrsta na meni«, reče kralju najmlajši sin in pristavi: »Sram bi me moralo biti, ko bi ostal doma. Ne pomagal bi niti Vam, niti bratoma. Morda se mi posreči, da ju najdem kje in privedem domov s čudovitim ptičem vred. Tako Vam napravim dvojno veselje.«

»Sinko, brez tebe bi umrl. Tik groba sem že. Ne hodi od mene! Tožilo bi se mi po tebi, in zato bi hiral še bolj. Vem, da se tudi ti ne vrneš«, se upira kralj. Sin ne odneha. Z neznano silo ga je gnalo v daljnji svet iskat očetu pomoči. Kralj mu je moral dovoliti, da sme iti po čudotvornega ptiča. Osedlal si je konjiča, si vzel za potrebo denarja in odšel.

Na večer se ustavi v neki krčmi, ki je stala na samem. Ponameroma se ozre v dimnik in zagleda tamkaj obešenca.

»Pri nas imamo tako navado, da vsakega obesimo, kdor ne more plačati dolga do gotovega časa«, mu pojasnuje krčmar. »Ta-le, ki visi tam gori, mi je bil dolžan, pa ni plačal, zato sem ga dal obesiti.«

»Ali ti je bil mnogo dolžan?« vpraša mladi kraljevič.

»Toliko in toliko«, odgovori krčmar.

Kraljevič seže v žep in plača krčmarju ves dolg za obešenca. Šele potem ga snamejo iz dimnika in pokopljejo po krščansko na pokopališču. Sicer bi bil moral tako dolgo viseti, dokler bi se ne bil našel kak dobitnik, ki bi bil plačal, kar je bil obešenec dolžan.

Drugo jutro je zarana odrinil kraljevič. Potoval je dalje in dalje. Opoldne je hudo pripekalo solnce, zato krene v gozd in leže v senco. Konjič se je pasel po travici. Kraljevič je malo zadremal. Ko se prebudi, zagleda blizu sebe lisičico.

»A ti si tu, lisičica? Čudno, da si me pustila pri miru in nisi hotela okusiti moje krvi?« vzklikne kraljevič.

»Ne žeja me po nji«, odgovori lisičica s človeškim glasom. »Povej mi, kam si se namenil? Jaz te bom spremljala, da se ti ne pripeti kaj žalega in da doženeš svoj namen.«

»Ali znaš govoriti, lisičica? Mnogo vem, marsičesa sem se učil, ali to mi je popolnoma novo«, se čudi mladenič.

»Ljudje ne vedo vsega, celo učenjaki ne«, veli lisičica.

»Kam da grem, si me vprašala. Povem ti. Moj oče je zbolel, pa je prišel k njemu starček, ki mu je svetoval, naj dobi takega in takega ptiča. Kadar ga zasliši peti, bo ozdravel hipoma. Tega ptiča grem iskat«, ji priporočuje kraljevič.

»Daleč od tod je tisti čudoviti ptič. Dobil ga boš. Kar sedi name, in brzo bova tam. Konjiča pusti tu. Ne bo ti ušel«, reče lisičica.

Kraljevič sluša, sede na lisičico, in kakor bi trenil, sta bila pred vratom nekega tujega kralja, ki je imel ondukaj mnogo prekrasnih ptičev zaprtih v kletkah.

»Izpuli tri dlačice iz mojega kožuščka, in vsa vrata se ti odpro«, opomni lisičica kraljeviču. »Ali to si zapomni, da moraš ptiča vzeti brez kletke, sicer te ujemo, in potem gorje ti! Jaz te počakam tu.«

Kraljevič izdere lisičici tri dlačice. Hipoma se mu odpro vrtna vrata. Ptičarji so trdno spali. Z glavicami, za perutnice vdetimi, so sedeli ptiči v kletkah. Mladenič je takoj izpoznal čudovitega ptiča, saj je bilo pri vsakem zapisano ime. Zaželeni ptič je tičal v umetni, lepo okrašeni kletki.

»Zakaj naj bi ga jemal brez kletke?« si misli kraljevič in seže po kletki. Toda tisti hip zapoje ptič, ptičarji se zbude, ujemo tatu in ga tirajo pred kralja.

»Nu, odpuščam ti zaradi tvojega očeta«, reče kralj, ko mu je razodel kraljevič, zakaj je hotel vzeti ptiča. »Dam ti ga, če mi privedeš krasno kraljično iz devete dežele«, veli kralj in odslovi mladeniča.

Pod gradom ga je čakala lisičica.

»Zakaj me nisi slušal? So te pa ujeli«, se je zlobila, ko ga je zagledala brez ptiča.

»Da, ujeli so me, lisičica, a rekli so mi, da naj privedem kraljično iz devete dežele, če hočem dobiti ptiča za bolnega očeta«, odgovori kraljevič.

»Tako. V deveto deželo je daleč, dvakrat tako daleč kakor od vas do sem. Dolga pot te čaka, toda sedaj ti še pomorem. Sedi name!« opomni lisičica.

Kraljevič sluša, zajaše dobro žival, in v malo trenutkih sta bila pri gradu, kjer je bivala krasna kraljična.

»Tri dlačice mi izpuli iz kožuščka, in vsa vrata se ti odpro«, veli zopet lisičica kraljeviču. »Toda vedi, da moraš vzeti kraljično brez zibeli, sicer te ujemo, in potem gorje ti! Jaz te počakam tu.«

Kraljevič izdere lisičici tri dlačice, in vsa vrata so se mu odprla na stežaj. Stražniki so trdno spali pri vratih in pestunje v spalnici. V veliki, zlati zibeli je spala krasna kraljična. Ne čudite se, ker je počivala v zibeli! Kraljevim hčeram pride večkrat kaj posebnega na misel.

»Kako je pač bedasta lisičica. Če vzamem kraljično brez zibeli, se tem lože prebudi«, si misli kraljevič in seže po zibeli. Toda pri tej priči se zbudi kraljična in vzklikne. Pestunje planejo kvišku, stražniki prihite, ujamejo tatu in ga tirajo pred kralja.

»Zaradi tvojega očeta ti odpuščam«, reče kralj, ko mu je bil jetnik vse natanko razložil, in pristavi: »Dam ti svojo hčer, če mi privedeš konja, ki predirja po dvesto milj na dan.« Kraljevič se poslovil in odide.

»Ti prihajaš zopet prazen?« vzklikne lisičica, ko zagleda kraljeviča.

»Da, prazen prihajam, ljuba lisičica. Skrbi me. Težko nalogo so mi dali. Privesti moram konja, ki prejezdi po dvesto milj na dan«, toži kraljevič.

»Nadirjal se boš, preden dospeš do tiste dežele, kjer se nahaja tak konj. Trikrat tako daleč je do tja kakor od vas do sem. Vedi, da ne pojdem več s teboj, če me to pot ne boš slušal!« mu zapreti lisičica in jezno sikne:

»Zajaši mel!«

Kraljevič sede nanjo. Kmalu sta bila pred gradom, kjer so imeli čudovitega konja, ki preteče po dvesto milj na dan.

»Izderi si tri dlačice iz mojega kožuščka, in vsa vrata se ti odpro. Toda dobro si zapomni, da boš vzel najbolj mršavega konja s povodcem vred. Če me sedaj ne slušaš, ne pojdem nikamor več s teboj. Sam sebi pripiši potem, ko ne dobiš niti ptiča, niti kraljične in ko te obesijo tu«, ga svari lisičica.

Kraljevič ji izdere tri dlačice, in vsa vrata se mu odpro. Izmed konjskih hlapcev se ni zbudil nobeden. Brez težave je prišel v konjušnico. Mnogo lepih konj je bilo tamkaj. Ob zadnji steni pa je stalo za povodec privezано kljuse. Mršavo je bilo, zgolj kost in koža, takšno je bilo, da bi mu bil lahko preštel vsa rebra.

Kraljevič je že jel dvomiti, ali naj bi slušal lisičico ali ne. Naposled je vendar storil, kakor mu je bila naročila. Odvezal je mršavo kljuse in ga brez zapreke privedel iz konjušnice. Lisičica se je razveselila, ko je zagledala kraljeviča s konjem.

»Blagor ti, ker si me slušal, sicer bi ti ne bilo rešitve«, mu reče in se obesi konju za rep. Kraljevič ga požene, in kmalu sta bila daleč, jako daleč.

Ko sta bila že blizu mesta, kjer je živela krasna kraljična, ustavi kraljevič konja, in lisičica se posloví od njega.

»Nikjer ne kupuj človeškega mesa! To si zapomni«, mu reče in izgine kraljeviču izpred oči.

Na kraljevem dvoru v deveti deželi so se čudili konju, ki je prijezdil kraljevič na njem. Kraljična sama ga je šla gledat. Bila je radovedna, po čim jo bodo dali tujemu kraljeviču. Ne ogleduje ga dolgo, nego švigne na sedlo h kraljeviču, ki izpodbode konja. Kakor bi trenil, sta bila miljo daleč od gradu.

Ko sta prijezdila do mesta, kjer so imeli čudovitega ptiča, jima pride naproti kralj, ki je bil samec in si je že zdavna želel za nevesto kraljično iz devete dežele. Prinesli so jima ptiča iz kraljevega vrta. Rada ga je prijela kraljična. Toda toliko da ga je imela v rokah, izpodbode kraljevič konja, in hipoma sta bila miljo daleč od tistega mesta.

Spotoma sta srečala žalosten izprevod. Rabelj in njegovi biriči so gnali dva moža zvezana. Kraljevič obstane in vpraša, kam ju ženó.

»Popijala sta in zapravljala. Sedaj nimata plačati s čim, zato ju peljejo na vešala«, mu povedo mimogredoči.

Kraljevič pogleda bliže obsojenca in izpozna svoja lastna brata. Kar je imel denarja pri sebi, vse je dal, da je poplačal njun dolg in ju rešil smrti. Vse jima je povedal, karkoli se mu je pripetilo, odkar se niso videli. Ničesar jima ni zamolčal. Skupaj so potovali. Do doma je bilo še daleč, toda bratoma se ni kaj mudilo.

Svojega konjiča je našel kraljevič tam, kjer ga je bil ostavlil. Mirno se je pasel in veselo zarezgetal, ko je zagledal svojega gospoda. Kraljevič ga je vzel s seboj.

Prišli so do nekega vodnjaka. Bister studenec je izviral na dnu vodnjaka. Ondukaj so dobivali v davnih časih zlata zrnca.

»Kako je globok ta vodnjak!« se čudi najstarejši brat. »Komaj se mu vidi na dno. Kamen, ki sem ga bil zalučil vanj, dolgo ni mogel priti do tal.«

»Odpočijmo si malo. Prijetno je tu«, meni srednji brat.

»Dobro, brate! Rad bi bil sicer že doma, toda jako sem truden«, pritrди najmlajši brat. Kakor že poprej brata, skoči tudi on s konja, stopi k vodnjaku in pogleda vanj. Komaj pa se je nagnil črez rob, ga zgrabijo štiri močne roke in ga vržejo v globočino. Tudi prestrašeni kraljični sta grozila brata s smrtjo, ko bi ju izdala. Morala jima je priseči, da poreče vsakemu, kdor jo povpraša, da sta ona dva našla konja in čudovitega ptiča, najmlajšega brata pa nista nikjer niti videla, niti kaj slišala o njem. Potem sta zajahala konja in s kraljično vred oddirjala domov.

Mračilo se je. Nesrečni kraljevič se je pripravljal na smrt. V vodo ni padel. Ujel se je bil za grm, ki je rastel iz razpoke v vodnjaku. Tako je visel v smrtni nevarnosti, ne da bi si bil mogel pomagati.

Zvečer začuje znan glas, ki je prihajal od zgoraj. »Ali si ti tukaj?« ga pokliče lisičica. Izpoznal jo je.

»Da, tu sem, ljuba lisičica«, odgovori kraljevič.

»Zakaj si pa kupoval človeško meso«, ga kara lisičica. »Niti bratoma bi ne smel verjeti. Ljudje so večkrat hujši kakor zver. Volk ne mesari volka, niti lisica lisice. Ne vem, ali ti bom mogla pomagati ali ne.«

Takoj se lisičica loti dela. Z drevesa nastrže ličja, ga zravna, zveže in splete iz njega vrv. Spusti jo v vodnjak. Ali prekratka je bila in ni segla do kraljeviča. Lisičica ne odneha. Vnovič nalupi ličja, podaljša vrv in jo pomoli v vodnjak. Kraljevič prime za vrv. Lisičica vleče, kolikor more. Ko ni mogla več, omota vrv krog bližnjega borovca, da se malo oddahne. Potem zopet vleče in vleče in potegne naposled kraljeviča iz vodnjaka.

»Očeta še ni ostavila bolezen: čudoviti ptič ne poje, konj ne rezgeče in tuja kraljična žaluje«, pripoveduje lisičica rešencu. »Nobeden ne sme h konju. Vsakega ubije. Pojdi sedaj domov in ponudi se za kočijaža — in kadar bo ozdravljen tvoj oče in kadar bo kraljična tvoja žena, tedaj pridi semkaj, da ti še nekaj povem. Nikar ne pozabi!«

Kraljevič je obljubil lisičici, da pride. Šel je domov. Nobeden ga ni izpoznal. Vzeli so ga v službo za kočijaža.

»Če ti je kaj za življenje, ne hodi blizu onega konja«, ga je svaril majhni konjar. »Skozi okence mu dajemo seno in pijačo. Notri ne sme nobeden.«

»Ne bojim se ga«, reče novi kočijaž. »Drugačne žrebce sem ukrotil. Jaz grem k njemu.«

»Če bi rad iztaknil smrt, le pojdi«, veli majhni konjar in polahkoma odpre konjušnico. Ko je zagledal konj tujca, zarezgeče in se mu da gladiti po grivi. Neustrašeni kočijaž ga zajaše in jezdari po dvorišču. Vsi so se čudili vrlemu junaku. Tudi oba kraljeviča sta ga prišla gledat.

Stari bolni kralj je ukazal, naj pokličejo kočijaža. Ko stopi kočijaž v kraljevo sobo, pri tej priči zapoje čudoviti ptič. Pel je tako sladko, da ga je bilo v slast poslušati. Zdajci vstane kralj s postelje in se izprehaja zdrav po spalnici.

Tudi tuja kraljična je hotela videti junaka, ki je ukrotil divjega konja in zdramil žalostnega ptiča, da je zapel. Ko ga zagleda, mu radostna seže v roko. Ona edina je izpoznala najmlajšega kraljevega sina.

Stari kralj se je razveselil, toda hkrati tudi razsrdil nad starejšima sinoma. Hotel ju je dati obesiti. Tako ga je razkačilo njuno izdajstvo. Ali kraljična ga je preprosila, da jima je prizanesel.

Potem je napravil kralj sijajno svatovščino svojemu najmlajšemu sinu. Vse sosednje kralje je povabil, tudi tistega, čigar je bil čudoviti ptič, in kralja iz devete dežele, čigar hči je bila kraljična-nevesta, in tistega, čigar je bil brzi konj. Kraljevi svatje se niso srdili na ženina. Za poročni dar so mu poklonili vse, kar jim je bil odnesel.

Stari kralj je živel še dolgo. Starejša sinova mu nista smela nikdar pred oči. Bolezen se mu ni več vrnila. Kadarkoli se mu je napovedovala, jo je vselej odgnalo čarobno ptičje petje.

Najmlajši kraljevič ni pozabil lisičice. Po svatovščini je šel skrivaj v gozd. Tam ga je čakala njegova dobrotnica.

»Mislila sem že, da si me pozabil«, ogovori lisičica kraljeviča. »Poslušaj me! Potegni meč! Jaz položim glavo na ta-le parobek, pa mi jo odsekaj!«

»Jaz naj bi te usmrtil?« se čudi kraljevič. »Nehvaležnik bi bil. Nikakor ne. V grad te vzamem s seboj in vsem bom povedal, kdo je pravzaprav vrnil zdravje očetu, rešil mene in mi pripomogel, da sem dobil krasno nevesto. Do smrti bom skrbel zate. Po smrti pa te shranim v kraljevi živalski zbirki v spomin potomcem na večne čase.«

»Molči o vsem tem, dokler ne izvršiš tega, kar sem ti naročila, sicer ti vnovič oboli oče. Če nečeš biti sam nesrečen in če nečeš tudi mene storiti nesrečne, izpolni moj ukaz!«

Dolgo se je branil kraljevič. Ko ga pa lisičica le še silí, ji stori, kakor je velela. Nerad, solzeč potegne meč. En mahljaj, in lisičice ni bilo več. Tisti hip pa je vzletela iznad parobka bela golobica, ki je rekla:

»Glej, jaz sem duša onega obešenca, katerega si odkupil na prvem prenočišču, ko si bil odšel z doma iskat ptiča. Hotela sem ti poplačati tvoje dobro delo. Posrečilo se mi je. Sedaj, ko sem dosegla svoj namen, si mi moral odsekati glavo. Poslej bom uživala večni mir, ti in tvoji potomci pa boste srečni vsekdar.«

Ko je bila to izgovorila, je zletela proti nebu.

